

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

2-son
(Maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Oliy ta'limda kredit-modul tizimi – ta'limning mehnat bozoriga transformatsiyasidir

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- Sh. Mardonov, O. Jabborova 6** Ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni tatbiq qilishning tashkiliy-pedagogik jihatlari
- A. Abdullayev 9** Boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya darslarini sog'lomlashtirishga yo'naltirish metodikasi
- D. Maxmudova 12** Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash muammosiga nazariy yondashuvlar
- M. Musurmonova 16** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida ta'lim sifatini oshirishda "Matematika" fanining ahamiyati
- R. Musurmanov, M. Musurmonova 20** Umumiy o'rta talim maktablarida pedagogik konfliktlar va ularning profilaktikasi muammolari xususida
- F. Ochilov 23** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining amaliy faoliyatini takomillashtirishda "Atrofimizdagi olam" va "Tabiatshunoslik" darslarining ahamiyati
- B. Axmadaliyev 27** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik bilimlarini va ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirishda texnologik ta'lim darslarining ahamiyati
- G. Tojiboyeva, Z. Suleymanova 31** Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda didaktik o'yinlarining roli
- U. Shermatova 35** Millat ruhini saqlash yo'lida
- F. Atabekov 39** Bola tafakkurining rivojlanishida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining o'imi
- O. Jabborova 43** Yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda boshlang'ich ta'limni rivojlantirishning pedagogik muammolari
- M. Achilova 46** Shaxsning jismoniy, psixologik rivojlanishida pedagogikaning roli
- D. Po'latova 50** Xalq ta'limi tizimida "Barkamol avlod" maktablari
- Z. Umarova 54** Ta'lim muassasalaridagi nizolarni hal qilish

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- M. Abdullayeva 57** Pedagogik va tarbiyaviy ishlar metodikasi
- G. Kuzmanova, B. Alimov, N. Beketov 61** Uchinchi tartibli tenglamalar
- X. Gulyamova 65** Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida o'qish metodikasi
- R. Nosirova 69** Maktabgacha ta'limda metakognitiv ko'nikmalarni shakllantiruvchi metodlarni qo'llash orqali bolalarni maktabga tayyorlash

ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- D. Mutalova 73** Ta'lim klasteri talabalarni innovatsion kasbiy tayyorlashning innovatsion asosi sifatida
- L. Boliyeva 76** Oliy ta'limda "Steam" texnologiyasidan foydalanishning didaktik imkoniyatlari

- X. Gulyamova, U. Shermatova 79** Ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarni xalqaro "piris" nazoratiga tayyorlash
- A. Karimjonov, O. Jabborova 83** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida "tarbiya" fanini o'qitishning zamonaviy texnologiyasi
- Z. Shanasirova 86** Bolalarni maktabga tayyorlashda multimedia vositalaridan foydalanish afzalliklari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- R. Nosirova, N. Rustambekova 89** O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini amaliyotga joriy etish texnologiyalari

JISMONIY TARBIIYA VA SPORT

- E. Soatov 93** Sportchilarning jismoniy tayyorgarligini oshirishda ularning psixologik holatini o'rganish
- F. Abdullayev B. Abdullayeva 97** Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarning jismoniy rivojlanishida jismoniy mashqlarning o'rni
- A. Jo'raboyev 101** Jismoniy tarbiya va sportning bola tafakkuriga ta'siri
- E. Hurramov 104** Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga umumiy tasnif

MAKTABGACHA TA'LIM

- N. Maripova 107** Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga noan'anaviy applikasiya yasash usullarini o'rgatish
- A. Sanakulova 111** Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlar samaradorligini oshirish bo'yicha ayrim takliflar
- Z. Teshabayeva 114** Maktabgacha ta'lim tashkilotida sahnalashtirish o'yin faoliyati shakllarini tashkil etish
- L. Narimbayeva 117** Maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida teatrning roli
- N. Urinova, A. Abdullayev 121** Ilk yoshdagi bolalarning rivojlanishida nutqning ahamiyati
- Z. Nasirova 124** Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirishda tilning fonetik, leksik va grammatik aspektlari
- S. Xolmatova 128** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning matematik tafakkurini shakllantirish omillari

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- Z. Narimbetova 131** Matematika darslarida o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning o'rni

ТЕОРИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

- Ш. Мардонов, У. Закирова 134** Об основных понятиях педагогических ценностей
- Ю. Кушназарова 138** Теоретические исследования в математике

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ

- Р. Гимазутдинов 141** Знания по физической культуре – основа физкультурного образования дошкольников

Dilnoza MUTALOVA,

Chirchiq davlat pedagogika instituti "Maktabgacha ta'lim" kafedrası o'qituvchisi

TA'LIM KLASTERI TALABALARNI KASBIY TAYYORLASHNING INNOVATSION ASOSI SIFATIDA

Annotatsiya

Maqola oliy ta'lim muassasalarida klaster texnologiyasini joriy etish masalalariga bag'ishlangan. Muallif, ta'lim klasteri asosida talabalarni kasbga tayyorlash bo'yicha o'z fikr va mulohazalarini berib o'tgan.

Kalit so'zlar. Ta'lim klasteri, klaster texnologiyasi, innovatsion yondashuv, integratsion jarayon, raqobatbardosh kadrlar.

Статья посвящена внедрению кластерных технологий в высших учебных заведениях. Автор дает свои взгляды и комментарии относительно подготовки студентов к профессии на базе образовательного кластера.

Ключевые слова. Образовательный кластер, кластерные технологии, инновационный подход, интеграционный процесс, конкурентоспособный персонал.

The article is devoted to the introduction of cluster technologies in higher educational institutions. The author gives his views and comments on the preparation of students for the profession on the basis of the educational cluster.

Key words. Educational cluster, cluster technologies, innovative approach, integration process, competitive personnel.

Hozirgi kunda oliy ta'limning muammolaridan biri bu oliy ma'lumotli mutaxassislarining tayyorgarlik sifatini ishlab chiqarish talablariga mos kelmasligidir. Ushbu muammoni hal qilish uchun ta'lim bilan ishlab chiqarishning o'zaro hamkorligi zarur. Bu esa o'z navbatida oliy ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlikning yangi shakllarini talab etadi. Bugungi kunda O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarining yiriklashuvi, kasbiy ta'lim muassasalarining soha bo'yicha birlashuvi, oliy ta'lim muassasalarida boshlang'ich va o'rta kasbiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish tendensiyasini kuzatish mumkin. Ta'lim klasterining vazifasi sohaga kiruvchi kasbiy ta'lim muassasalarini harakatlarini soha korxonalarini bilan bir muhitga bog'lashdan iboratdir. Ta'lim klasteri g'oyasining amaliy tatbig'i davlatning ta'lim bilan ishlab chiqarish munosabatlariga ta'lim muassasalarini moliyalashtirish, mamlakatning mehnat zahiralari to'ldirish maqsadida kasbiy ta'limni ishlab chiqarishga yaqinlashtirish orqali amaliy yo'naltirilishini kuchaytirish muammolarini yechish uchun aralashuvi sababli amalga oshdi.

Klaster – bu ma'lum sohada ishlovchi va umumiy faoliyat yo'nalishi bilan xususiyatlanuvchi va bir-birlarini to'ldiruvchi o'zaro bir-biriga bog'liq bo'lgan kompaniyalar va ularga qarashli tashkilotlar guruhidir. Oxirgi bir necha yil davomida "klaster" tushunchasi umumiy ma'nosi quyidagiga olib keluvchi ta'rifga ega bo'ldi: klaster bu o'zaro raqobatni kuchayishiga ko'mak beruvchi sohaga tegishlilik va geografik joylashuvi bo'yicha korxonalarining, bir-biriga yaqin bog'langan sohalarning konsentratsiyasidir.

Boshqa tomondan olib qaraydigan bo'lsak, bugungi kunda “klaster” bu ma'lum bir sohada faoliyat ko'rsatuvchi va umumiy faoliyat yo'nalishiga ega bo'lgan va bir-birini to'ldiruvchi geografik jihatdan qo'shni bo'lgan o'zaro bog'liq korxonalar va ularga qarashli tashkilotlar guruhi ma'nosiga ham egadir. Bunday yondashuv klasterlarning har xil turlarini, shu jumladan, ta'lim klasterini, farqlash imkonini beradi. Shu bilan birga adabiyotda “ta'lim klasteri” tushunchasining turli talqinlari uchrab turadi.

Ta'lim klasteri – bu sohaga tegishlilik belgilari bo'yicha birlashgan, soha korxonalari bilan hamkorlik munosabatlarini o'rnatgan o'zaro bog'liq kasbiy ta'lim muassasalarining majmuidir. Ta'lim klasteri – bu ilm-fan-texnologiya-biznes zanjiriga birlashtirilgan, zanjir ichida asosan gorizantal aloqaga asoslangan ta'lim, o'zaro ta'lim va mustaqil ta'lim tizimidir. Ta'lim klasteri – bu munosabatlarning vertikal bo'yicha “oddiy inson” yetishtirish bo'yicha, gorizantal bo'yicha ko'rsatilgan mahsulotni ishlab chiqarish texnologiyalarini almashish munosabatlari bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy institutlar to'plamidir. Ta'lim klasteri – bu sohaga tegishli belgilari va soxa korxonalari bilan xamkorlik munosabatlari orqali birlashgan kasbiy ta'lim muassasalari majmuidir.

Quyidagilar ta'lim klasterini amalga oshirish modeli bo'lishi mumkin:

1. Hududiy joylashganligi bo'yicha boshlang'ich, o'rta, oliy kasb ta'limi muassasalari va korxonalar asosida tuzilgan ta'lim klasteri.

2. Universitet kompleksi (o'z ichiga o'quv va ilmiy-tekshirish institutlari, kollejlari, qo'shimcha ta'lim, OTMdan keyingi ta'lim, umumiy ta'lim bo'limlarini o'z ichiga olgan).

Ta'lim klasteri modelini amalga oshirish bosqichlari:

1. Ish beruvchilarning maktab, o'quv yurtlari, texnikumlar OTMLar bitiruvchilarida zarur kasbiy va shaxsiy sifatlarning mavjudligi to'g'risidagi fikrlari monitoringini tashkil etish. Monitoring ta'lim xizmatining ichki va tashqi iste'molchilari talabi va istaklarini aniqlash, kasbiy ta'lim sifatini baholash hamda talab va istaklari mos kelishini taqqoslash; soha mutaxassislari tayyorlash sifatini oshirish va mehnat bozorida buyurtmachilar talabiga javob berish imkonini beruvchi ijtimoiy hamkorlikni o'z vaqtida to'g'rilash va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini belgilash imkoniyatini beradi.

2. Ta'lim faoliyatini xalqaro sifat menejmenti tizimi talablari asosida shakllantirishi, quyidagi asoslarda tuzilayotgan ijtimoiy hamkorlik tizimini yaxshilash bo'yicha tez va samarali tarzda tizimli to'g'rilashlarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi: mehnat bozori to'g'risida ma'lumotlar bilan tanishish imkoniyati; mehnat bozorida kadrlarga bo'lgan talab tarkibini o'z vaqtida aniqlash; ish beruvchilarni mutaxassislarni kasbiy tayyorgarligi mazmuniga bo'lgan talabini hisobga olish orqali uni to'ldirish; soha korxonalarida talabalar amaliyotini samarali tashkil etish; mutaxassislar tayyorgarlik darajasini xolis ekspertlar tomonidan baholanishi va boshqalar.

3. Ishlab chiqarish (kasbiy) amaliyotni nazariy bilimlar va iqtisodiyot sohalaridagi ishlab chiqarish sharoitidagi innovatsion texnologiyalarni birlashtirish asosida tashkil etish, bu o'z navbatida, tanlangan kasbga bo'lgan motivatsiyani oshishiga, amaliy va o'quv dasturlarini mazmunini to'ldirish va yangilashga, bitiruvchilarning soha korxonalariga ishga joylashishi foizini oshishiga va ularning ishda o'sishiga ko'mak beradi.

4. Ta'lim klasteri subyektlarining doimiy faoliyat yurituvchi, buyurtmachi-korxonalarining o'quv yurtlari, texnikumlar va OTM bitiruvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalariga bo'lgan talabini kelishishiga yo'naltirilgan ilmiy-metodik seminarlarini tashkil etish.

5. Malaka darajalarini berish bilan bo'ladigan mutaxassislarni ishchi mutaxassisligi bo'yicha tayyorlashni o'z ichiga olgan qo'shimcha kasbiy ta'limni rivojlantirish, malaka oshirish va kasbiy tayyorgarlik kurslarini tashkil etish, o'qituvchilarni korxonalarda ish

amaliyotini o'tishlarini amalga oshirish.

6. O'zaro hamkorlik muhitini rivojlanishiga ta'sir o'tkazadigan qo'shma tadbirlar va konferensiyalar, ishchi uchrashuvlar, ekskursiyalar o'tkazish.

Ish beruvchi – ta'lim xizmatlari buyurtmachisi uchun ta'lim klasteri ustuvor investitsiya zonalarini belgilash imkonini beruvchi amaliyotga yo'naltirilgan bilim beruvchi majmuaviy korxonaga hisoblanadi.

Ta'lim klasteri uzluksiz ta'limning muammolarini yechish uchun imkoniyatlarga ega. Kadrlarni uzluksiz kasbiy tayyorlash tizimini yaratish doirasida tuzilgan o'quv rejalari va dasturlari insonning butun mehnat faoliyati davomida kasbiy-ta'lim potensialini shakllantirish va rivojlantirishni optimallashtirish imkonini beradi. Bunda talabaning o'z "individual ta'lim traektoriyasini" tuzish imkoniyati kengayadi. Ta'lim institutlarini yagona tizimga birlashtirish bir xil ta'lim instituti yakunlarini (pastroq darajadagi, masalan, o'quv yurtlarini) boshqalar bilan moslashtiruvchi (yuqoriroq darajadagi, masalan, kollejlari va universitetlarni) standartlarni ishlab chiqarish imkonini beradi. Ta'lim klasterida birlashtirish (integratsiya) deganda nafaqat ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarishning turli tarkiblarini rasmiy birlashtirish, balki muammoni yechishda samaraga erishish maqsadida ularning potentsiallarini o'zaro birlashtirishning yangi shakllarini topish ham tushuniladi. Bizning fikrimizcha ta'lim klasteri – bu vertikal (kompetent mutaxassis tayyorlash maqsadida) va gorizontal bo'yicha sohaga tegishlilik belgisi bo'yicha birlashtirilgan o'zaro bog'liq tizimdir.

Ta'lim klasterini tashkil etishning asosiy maqsadlarini belgilab chiqamiz: o'quvchilarning ta'lim olishining dastlabki bosqichlarida bo'lajak kasbiy faoliyatini tanlashni optimallashtirish; uzluksiz kasbiy ta'limni ta'minlash va rivojlantirish; bitiruvchi mutaxassislarning kompetentligini oshirish; pirovard natijada soha korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish; shaxsga yo'naltirilgan o'quv jarayoni; bitiruvchi mutaxassislarning soni va malakasini sanoat korxonalari talablariga mos kelishini ta'minlash; soxaning barcha darajadagi ishchilarini raqobatbardoshligini oshirish; ta'lim, ilm-fan va texnologiyalardagi innovatsiyalardan samarali foydalanish; bir kasbiy darajadan boshqasiga o'tishdagi kasbiy ta'lim tayyorgarligi muddatlarini qisqartirish.

Ta'limni diversifikatsiyalash hududiy mehnat bozori talablarini hisobga olish, ijodiy, ko'p funksiyali va yuqori malakali mutaxassis tayyorlash uchun sharoit yaratish imkonini beradi. Kasb sohasidagi ustuvorlikni aniqlash va to'g'ri kasbiy yo'naltirish mehnat bozorini ta'lim olgan va bitta sohada ishlaydigan professionallar bilan to'ldirish muammosini yechishga ko'mak beradi, bu ishni abituriyentlar va birinchi kurs talabalari uchun amalga oshirish to'g'ri bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 25-yanvardagi "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5313-son Farmoni. www.lex.uz*

2. *O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 24-oktyabrdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 10-11-sinflari o'quvchilariga kasbiy ta'lim berishga ixtisoslashgan o'quv-ishlab chiqarish majmualarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi №868-sonli qarori. www.lex.uz*